

**ИЗЧЕЗНАЛИ КРАЛСТВА
ВЪЗХОДЪТ И УПАДЪКЪТ НА ДЪРЖАВИ И НАРОДИ**

VANISHED KINGDOMS: The Rise and Fall of States and Nations

Copyright © Norman Davies 2011

First published as VANISHED KINGDOMS in 2011 by Allen Lane, an imprint of Penguin Press.
Penguin Press is part of the Penguin Random House group of companies.

© Деян Кючуков, *превод от английски*

© Деница Трифонова, *дизайнер на корицата*

© Сиела Норма АД

София • 2024

ISBN: 978-954-28-4911-7

НОРМАН ДЕЙВИС

ИЗЧЕЗНАЛИ
КРАЛСТВА

ВЪЗХОДЪТ И УПАДЪКЪТ
НА ДЪРЖАВИ И НАРОДИ

Превод от английски
Деян Кючуков

 ciela

СЪДЪРЖАНИЕ

ВЪВЕДЕНИЕ	7
1. ТОЛОСА Под властта на вестготите (418–507 г.)	21
2. АЛТ КЛУТ Кралството на скалата (V–XII век)	43
3. БУРГУНДИЯ Пет, шест или седем кралства (411–1795 г.)	103
4. АРАГОН Средиземноморската империя (1137–1714 г.)	177
5. ЛИТВА Велико княжество с крале (1253–1795 г.)	265
6. ВИЗАНТИОН Златна клонка, озарена от звезди (330–1453 г.)	355
7. БОРУСИЯ Крайбрежните земи на прусите (1230–1945 г.)	373
8. САБАУДИЯ Домът, основан от Хумберт (1033–1946 г.)	451
9. ГАЛИЦИЯ Царството на голите и гладните (1773–1918 г.)	501
10. ЕТРУРИЯ Френска змия в тосканската трева (1801–1814 г.)	559
11. РОЗЕНАУ Обичаното и нежелано наследство (1826–1918 г.)	613

12. ЧЕРНА ГОРА	
Кралството на черната планина (1910–1918 г.)	651
13. КАРПАТСКА УКРАИНА	
Републиката за един ден (15 март 1939 г.)	703
14. ЕЙРЕ	
Отстъплението на короната (от 1916 г. насам)	719
15. СССР	
Върховният номер с изчезването (1924–1991 г.)	779

Въведение

През целия си живот съм бил заинтригуван от разликата между възприятие и реалност. Нещата никога не са точно такива, каквито изглеждат. Роден съм като поданик на Британската империя и още като дете прочетох в Детската енциклопедия, че „нашата империя“ е тази, „над която слънцето никога не залязва“. Видях, че на картата има повече червено, отколкото всеки друг цвят, и се зарадвах. Не след дълго гледах с недоумение как имперският залез обагря следвоенното небе сред морета от кръв и хаос. Реалността, както се оказа, опровергаваше възприятието за неограничена мощ и постоянство.

В моята енциклопедия прочетох също, че връх Еверест, с височина 8839 метра, е най-високият връх на земята и е кръстен на директора на Индийската топографска служба полковник Джордж Еверест. Естествено, поддадох се на неписаното предположение, че връхът е британски, и бях подobaващо впечатлен. Всичко изглеждаше много просто. По времето, когато получих копие от книгата „Изкачването на Еверест“ на сър Джон Хънт като коледен подарък през 1953 г., Индия, естествено, вече беше напуснала Империята. Но тогава узнах, че Еверест всъщност никога не е бил британски, нито индийски. А и понеже кралят на Непал не дал разрешение на хората на полковник Еверест да влязат в земите му, връхът бил измерен много отдалеч и 8839 метра не е вярната му височина. Английското име е възприето само като акт на самовъзвеличаване, а автентичните му названия са Сагарматха (на непалски) и Джомолунгма (на тибетски)¹. Така научих, че познанието много зависи от обстоятелствата, при които е получено.

Като момче на няколко пъти ме водиха в Уелс и тъй като името ми е уелско, веднага се почувствах у дома си и придобих траен афинитет към тази страна. Докато гостувахме при приятели в хълмисто село близо до Бетезда, също с фамилия Дейвис, срещнах хора, говорещи

език, различен от английския. Сдобих се и с първия си англо-уелски речник, *Geiriadur* на Т. Гуин Джоунс². Това ме превърна в запален изследовател на чуждите езици, макар че така и не овладях уелския. Виждайки английските замъци в Конуи, Харлех и Биумарис (погрешно наричани „уелски замъци“), симпатизирах повече на завладените, отколкото на завоевателите, и щом прочетох някъде, че уелското име за „Англия“, *Lloegyr*, означава „Изгубена земя“, си представях какво огромно усещане за загуба и забвение трябва да е изразявало името. По-късно един учен колега ми разясни, че въображението ми леко е надхвърлило етимологията. И все пак като човек, израснал в английска среда, не спирам да се удивявам, че местата, които сега наричаме „Англия“, някога изобщо не са били английски. Това удивление е в основата на голяма част от написаното в тази книга. В края на краищата Дувър или Ейвън са си чисти уелски имена.

Като тийнейджър, изживявайки се без особен успех в задния ред на училищния хор, бях запленил от една песен на Чарлз Вилиърс Станфорд. По някаква причина текстът и вълната мелодия на „Казаха ми, Хераклите“ ми идваха присърце, затова, щом се прибрах у дома, се порових в Малкия класически речник на Блейкни. Открих, че Хераклит е „плачещият гръцки философ“ от VI век пр.н.е., който казал, че „всичко се движи“ и че „никога не можеш да прекосиш една и съща река два пъти“. Той е пионерът на идеята за преходността и фигурира на видно място в ученическия ми тефтер с цитати:

*Казаха ми, Хераклите, казаха ми, че си мъртъв;
новината бе горчива и горчиви сълзи аз пролях.
Плаках, като си припомнях колко често ти и аз
умаряхме слънцето с приказки и го карахме да слиза от небето.*

*Сега лежиш, мой стари гръцки друже,
като шепя сива пепел, отдавна намерила покой,
но твоите благи гласове, твоите славеи са живи,
защото Смъртта отнема всичко, но тях не може да отнеме³.*

Хераклит и неговите славеи оказаха голямо влияние и върху по-нататъшната ми работа.

Щом завърших гимназия, последвах съвета на моя учител по история да прекарам лятната ваканция в четене на „Залез и упадък на Римската империя“ от Едуард Гибън. Темата на Гибън е, по собствените му думи, „най-мощната и ужасяващата сцена в историята на човечеството“⁴. Никога не съм чел книга, която да я превъзхожда. Нейното завладяващо повествование ни показва, че величието дори и на най-мощните държави има своя край.

Години по-късно, вече като професионален историк, се потопих в историята на Централна и Източна Европа. Първата ми задача като преподавател в Лондонския университет бе да подготвя цикъл от деветдесет лекции по полска история. Акцентът падаше върху Жечпосполита, Полско-литовската държава, която при създаването си през 1569 г. е най-голямата в Европа (или поне владее най-обширната населена площ на нашия континент). И все пак, за малко повече от две десетилетия в края на XVIII век, тя е заличена до такава степен, че днес малцина са чували за нея. И тя не е единствената жертва. Венецианската република и Свещената Римска империя рухват почти по същото време.

През по-голямата част от кариерата ми Съветският съюз бе най-едрият звяр в моята изследователска област, както и една от двете световни суперсили. Притежаваше най-голямата територия на света, огромен арсенал от ядрени и конвенционални оръжия, както и превъзходна армия и служби за сигурност. Но нито оръдията, нито хората под пагон успяха да го спасят. Един ден през 1991 г. той изчезна от картата на земното кълбо и оттогава не съществува.

Следователно не е изненадващо, че докато пишех книгата си *The Isles*⁵, започнах да се чудя дали и дните на Обединеното кралство, държавата, в която съм роден и живея, също не са преброени. Реших, че са. Моето строго и неконформистко възпитание ме бе научило да гледам подозрително на атрибутите на властта. В главата ми кънтяха славните, премерени каданси на химна „Сейнт Клемент“:

*Така да бъде, Господи; Твоят трон никога няма,
подобно на гордите земни империи, да залезе;
Твоето царство ще пребъде и расте завинаги,
и всички Твои създания ще се преклонят пред властта Ти⁶.*

Прави голяма чест на кралица Виктория, императрицата на Индия, че заръча този химн да бъде изпълнен на диамантения ѝ юбилей.

Историци и издатели отделят огромно количество време и енергия, за да разкажат в детайли за всичко, което намират за важно, ефектно и впечатляващо. Наводняват книжарниците и умовете на своите читатели с разкази за велики сили, велики постижения, велики мъже и жени, победи, герои и войни – особено войни, в които „ние“ се предполага, че сме победили – и за огромните злини, които сме възпрели. През 2010 г. само във Великобритания са издадени 380 книги за Третия райх⁷. Ако не точно „Правото е в силата“, тяхното мото спокойно може да бъде „Нищо не успява така, както успехът“.

Историците обикновено фокусират вниманието си върху миналото на държави, които все още съществуват. Пишат стотици и хиляди книги за британска история, френска история, германска история, руска история, американска история, китайска история, индийска история, бразилска история и така нататък. Съзнателно или не, търсят в миналото корените на настоящето, като по този начин се излагат на риска да тълкуват събитията отзад напред. Веднага щом се появи велика сила, независимо дали става дума за Съединените щати през XX век, или за Китай през XXI век, се отправя зов за трудове по американска история или китайска история, а гласовете на трубадурите запяват, че днешните важни държави са именно онези, чието минало заслужава най-подробно разглеждане, докато по-широкият спектър от историческото познание може спокойно да бъде пренебрегнат. В тази джунгла от информация за миналото големите зверове неизменно побеждават. Гласът на по-малките или по-слаби страни е заглушен, а за мъртвите кралства почти не се отваря дума.

По този начин географските карти в нашите умове неизбежно се деформират. Ние можем да съставим картина в мозъка си само въз

основа на данните, които са налични и циркулират в момента, а тези данни са създадени от днешните сили, от преобладаващата мода и общоприетата мъдрост. Ако продължим да пренебрегваме области от миналото, празните пространства в съзнанието ни се разрастват, а ние трупаме все повече и повече информация в онези отделения, с които вече сме наясно. Частичното знание става все по-частично, а невежеството поражда невежество.

Нещата допълнително се влошават от тенденцията към свръхспециализация сред професионалистите. Цунамито от информация в днешния свят, доминиран от интернет, е огромно; броят на списанията, които трябва да се четат, и на новите източници, които трябва да се консултират, расте в геометрична прогресия и много млади историци се чувстват принудени да ограничат своите усилия само до кратки времеви периоди и малки географски участъци. Те обсъждат работата си на академичен жаргон, понятен на все по-тесен кръг техни колеги, а оправдателният вик „Това не е моят период“ се надига отвсякъде. Тъй като академичният дебат и самото познание се развиват благодарение на новодошлите, които оспорват методите и заключенията на своите предшественици, за историците става все по-трудно да пробият в неизследвани територии или да нарисуват широкомащабни, всеобхватни панорами. С малки изключения, те се придържат към утъпканите коловози.

В тази връзка бях приятно изненадан да открия, че един от доайените на моята младост отдавна е забелязал тенденцията. Моят собствен преподавател от Оксфорд, Алън Тейлър, бродеше безстрашно из обширни области на британската и европейската история, давайки ни добър пример⁸. Наскоро прочетох елегантна трактовка на проблема и от Хю Тревър-Ропър, големия съперник на Тейлър:

Днес повечето професионални историци се „специализират“. Избират период, понякога твърде кратък, и в рамките на този период се стремят, в отчаяна надпревара с непрестанно растящите данни, да знаят всичко. Така въоръжени, могат удобно да побеждават всеки аматьор, дръзнал да навлезе в силно укрепеното им

поле... Техният свят е статичен. Имат самозадоволяваща се икономика, имат своята защитна линия „Мажино“ и огромни резерви, но нямат философия. Защото историческата философия е несъвместима с такива тесни граници. Тя трябва да е приложима към човечеството във всеки един период. За да я провери, историкът трябва да се осмелява да навлезе в чужди територии, пък били те и враждебни. За да я изрази, трябва да е готов да пише статии по теми, за които не е подготвен да пише книги⁹.

Ще ми се да бях прочел това по-рано. Тейлър очевидно се възхищаваше на „Есетата“ на Тревър-Ропър¹⁰, но не ги препоръчваше на своите студенти.

Вероятно си струва горните наблюдения да се разгледат допълнително, дори само защото преобладаващата историческа наука продължава да бъде пристрастна към великите сили, към разказите за корените на настоящето и към свръхспециализираните теми. Получената представа за миналото е недостатъчно точна. В действителност животът е далеч по-сложен и се състои не само от триумфи и успехи, но и от напразни опити и провали. Посредствеността, пропуснатите възможности и фалстартовете, макар и не толкова сензационни, са нещо обичайно. В панорамата на миналото действително има примери на величие, но основната ѝ тъкан се състои от по-скромни сили, личности, събития и емоции. И най-важното, изучаващите история трябва постоянно да помнят за преходността на това величие, защото тя е в основата на социалния и политическия ред. Рано или късно всичко свършва, всяка структура се разпада. Всички държави и нации, колкото и големи да са, цъфтят един сезон, а после други идват на тяхно място.

Настоящата книга е създадена с подобни трезви и не чак толкова песимистични мисли в ума. Някои от казусите се занимават с държави, които в даден момент са били велики, а други – с такива, които никога не са се стремили към величие или не са имали шанса да го получат. Всички са от Европа и представляват част от онази причудлива плетеница, която наричаме „Европейска история“.

„Изчезнали кралства“ е фраза, която, подобно на „Изгубени светове“, поражда много асоциации. Припомня ни за безстрашни изследователи, покоряващи върховете на Хималаите, бродещи из недра-та на амазонската джунгла или разкриващи древните археологични слоеве на Месопотамия и Древен Египет¹¹. Митът за Атлантида все така вълнува въображението¹². Старият завет гласи, че е имало седем библейски царства между Египет и Ефрат и учените работят дълго и упорито, за да изградят рамка от дати и места. Малко са фактите, които знаем със сигурност за Циклаг, Идумея, Зобох, Моав, Гилеад, Филистия и Гешур¹³. Повечето сведения за тях се състоят от бегли алюзии от рода на: „Но Авесалом избяга и отиде при Талмай, син на Амиуд, цар на Гешур. И Давид оплакваше сина си всеки ден“¹⁴. Днес, след безброй промени и конфликти, две от държавите – наследници на тези седем кралства, десетилетия наред се намират в задънена улица. Едната от тях, въпреки огромната си военна мощ, не успява да наложи истински мир, а другата, вече почти задушена, може никога да не види бял свят.

Разбира се, на човешката природа е присъщо да се успокоява с мисълта, че бедствията се случват само на другите. Същото важи и за имперските нации. След като оцеляват от изпитанията в средата на ХХ век, британците рискуват да изпаднат в състояние на самозаблуда, считайки, че държавата им е вечна и всесилна, а институциите им – превъзходни. Голяма част от тях са в блажено неведение, че разпадането на Обединеното кралство започва още през 1922 г. и вероятно ще продължи. В това отношение англичаните са по-малко наясно със сложните идентичности, отколкото уелсците, шотландците или ирландците. Следователно, ако краят дойде, те ще останат най-изненадани. Наивно е да се вярва, че „Винаги ще има Англия“ – дори един от най-великите английски поети, Томас Грей, опровергава това в своята „Елегия“, писана в спокойната сянка на църковния двор в Стоук Поджис:

*Блясъкът на герба, пищността на властта,
цялата красота и великолетие на богатството,*

*всички те са очаквани от неизбежния час –
пътницата на славата водят само до гроба*¹⁵.

Рано или късно сетният удар се стоварва върху някого. След поражението на Германския райх през 1945 г. още няколко европейски държави приключват съществуването си. Сред тях са Германската демократична република (1990 г.), Съветският съюз (1991 г.), Чехословакия (1992 г.) и съюзът Сърбия и Черна гора (2006 г.). Несъмнено ще има и други. Трудният въпрос е коя ще бъде следващата. Съдейки по сегашната ѝ нефункционалност, Белгия може да се превърне в по-редната „птица додо“ на Европа – или може би Италия. Никой не може да прогнозира със сигурност и дали Република Косово – най-новото дете, присъединило се към семейството на европейските нации, ще укрепне и просъществува. Така или иначе всеки, който си въобразява, че законът на преходността не важи за него, живее в Нефелококигия (фантастичния птичи град на Аристофан, построен в облаците).

Тук известна вина носи и съвременното образование. Не толкова отдавна всички образовани европейци са били възпитавани в смесица от християнски ценности и древна класика, в резултат на което са носили у себе си идеята за смъртността както за държавите, така и за отделните хора. Светото писание, макар и пренебрегвано, ни учи за царство, което не е от този свят, а класиците, проповядващи уж универсални истини, са продукт на тачени, но мъртви цивилизации. Славата и величието на Гърция и Рим са се изпарили преди хиляди години. Те са претърпели участието на Картаген и Тир, но още са живи в съзнанието на хората.

По някакъв начин моето собствено образование се размина със съвременната тенденция. В училището в Болтън учех латински и гръцки и участвах в ежедневните четения на Библията. Преподавателите по история и география, Бил Браун и Харолд Портър, ни насърчаваха да четем книги на чужди езици. През годината, прекарана в Гренобъл, Франция, седях в библиотеката над произведенията на Жул Мишле и Ернест Лавис с надеждата, че все нещо ще влезе в главата ми. В оксфордския „Модлин Колидж“ ме очакваше несравнимо трио

от професори – Кенет Макфарлън, Алън Тейлър и Джон Стойе. Още в началото Макфарлън ни каза с ласкав глас да не вярваме на всичко, което четем в книгите. Тейлър по-късно ми препоръча да забравя за докторантурата, която е „за посредствени хора“, а вместо това сам да напиша книга. Неговите възгледи бяха озадачаващи, отношението към студентите благо, лекциите великолепни, а прозата му – възхитителна. Стойе, който по онова време проучваше обсадата на Виена, ми помогна да обърна поглед на изток. По време на следдипломната си квалификация в Съсекс учих руски, а после имах дълъг престой в Полша. В Ягелонския университет в Краков се озовах под грижите на вещи историци като Хенрик Батовски и Йозеф Геровски, чиито кариери бяха посветени на ограничаване на влиянието на тоталитарния режим и които в резултат на това питаеха страстна вяра в съществуването на историческа истина. Пак в Оксфорд, в колежа „Сейнт Антъни“, седях в нозете на гиганти като Уилям Дийкин, Макс Хейуърд и Роналд Хингли, обединили в себе си история, политика, литература и главозамайващи военновременни приключения. Мой ръководител беше покойният Хари Уилетс, полонист, русист и преводач на Солженицин. Той водеше специализирани семинари в кухнята на собствения си дом, където човек можеше да чуе от първа ръка, от полската му съпруга Халина, какво означава да бъдеш депортиран в Сибир по времето на Сталин. Когато постъпих на академична длъжност във Факултета по славянознание и източноевропейски изследвания на Лондонския университетски колеж, влязох в сянката на Хю Сетън-Уотсън, полиглот с огромни познания, който през Студената война никога не забравяше, че Европа се състои от две половини. Хю написа рецензия за първата ми книга, анонимно, каквато бе практиката тогава, за което ми призна десетина години по-късно. Всички ние се борехме да предадем реалността на затворените общества на една публика, живееща в отворено общество. Раздухвахме крехки интелектуални пламъчета, които имаше опасност да угаснат съвсем. И това само по себе си беше поучително.

Днес варварите вече са нахлули в храма. Повечето ученици никога не се срещат с Омир или Вергилий, не получават религиозно обу-

чение, а преподаването на съвременни езици почти е спряло. Самата история се бори да намери място в учебната програма сред очевидно по-важни предмети като икономика, информационни технологии, социология и медийни изследвания. Материализмът и консуматорските ценности се ширят повсеместно. Младите хора са принудени да учат в пашкул, изпълнен с фалшив оптимизъм. За разлика от своите родители, баби и дядовци, те израстват без усещане за безмилостния ход на времето.

Ето защо задачата на историка надхвърля грижата за обобщената памет. Когато само избрани събития от миналото се разглеждат задълбочено, изключвайки други, не по-малко важни теми, възниква нуждата от решителни изследователи, които да се отклонят от утъпканата пътека и да възстановят пренебрегнатите области. Аналогично едни еколози се грижат за застрашените видове, докато други, изучавайки съдбата на динозаврите, изграждат цялостна картина за състоянието на нашата планета и за нейните перспективи. Историкът, тръгнал по следите на „Кралството на скалата“ или на „Републиката на един ден“, е тласкан от същото вълнение и любопитство, както хората, търсещи леговищата на снежния леопард или на сибирския тигър. Ненапразно поетът пише: „Видях бледи крале и принцове също. / Бледи воини, смъртно бледи бяха всички“¹⁶.

Темата за човешкото високомерие и суета не е нова. Тя е добре позната още на древните гърци, които в периода на своето величие са откривали статуите на египетски фараони, вече наполовина затънали в пустинните пясъци.

*„Казвам се Озимандиас, цар на царете:
Погледни делата ми, о, Могъщи, и се отчай!“
Нищо друго не е останало. Около руините
на колосалния обелиск, безбрежни и голи,
самотните и равни пясъци се простират надалеч¹⁷.*

От деня, в който ми хрумна да напиша тази книга, се концентрирах върху два основни аспекта: да подчертая контраста между минало и настояще и да изследвам механизма на историческата памет. Оттук следваше, че всяка от главите трябва да съдържа три части. Част I пресъздава образа на дадено място в Европа такова, каквото го виждаме днес. Част II съдържа разказа за „изчезналото кралство“, намирало се някога там. И накрая, Част III разглежда степента, до която въпросното кралство е съхранено в паметта на хората. Най-често то е почти или напълно забравено.

Постарах се също да представя изчезнали кралства от колкото може повече периоди и региони на европейската история. Толоса например е в Западна Европа, а Литва и Галиция – в Източна. Алт Клулт и Ейре са на Британските острови, Борузия е в Балтика, Черна гора – на Балканите, а Арагон – на Иберийския полуостров. В главата за „Петте, шестте или седемте кралства“ на Бургундия действието се развива в Средновековието на територия, обхващаща съвременна Франция и Германия. Темата за Сабаудия касае ранния модерен период и свързва Франция, Швейцария и Италия, докато Розенау и СССР са ограничени до XIX и XX век.

Естествено, темата за изчезналите кралства не може да се изчерпи с ограничения брой примери, дадени тук. Историята на „полузабравена Европа“ е далеч по-обширна от всяка частична селекция и много от първоначалните кандидати трябва да отпаднат поради липса на място. Така например изследването на Керноу разглежда управлението на крал Марк в постримски Корнуол и съдържа размишления по темата за културния геноцид и откъси от творчеството на корнуолския поет Норман Дейвис. Друго изследване, „Голямата ябълка: Кратковечната холандска колония“, описва историята на Ню Амстердам, преди да бъде трансформиран в Ню Йорк. „Карнаро: Регентството на първия дуче“ пък разказва изключителната история за идването на власт на Габриеле д'Анунцио във Фиуме през 1919 г. и завършва с неговата изящна поема *La pioggia nel pineto* („Дъжд в боровата гора“).

В тези си начинания неизбежно разчитах до голяма степен на работата на други свои колеги. Никой историк не може да притежава задълбочени познания във всички области и периоди от европейската история. Всеки генералист, упътил се към непознати територии, трябва да бъде въоръжен с картите, пътеводителите и разказите на хората, посещавали ги преди него. В ранните етапи се ползвах изключително от съветите на специалисти като покойния Рийс Дейвис за Северна Англия, Дейвид Абулафия за Арагон и Михал Гедройц за Литва. За почти всяка глава съм черпил от експертни проучвания и научни консултации. Накратко, цялата ми малка катедрала е изградена от тухли, камъни и стенописи, заимствани от някой друг.

Винаги съм харесвал метафората на Платон за „кораба на държавата“. Идеята за величав плавателен съд, снабден с кормчия, екипаж и пътници, който си проправя път през океана на времето, е неустойима. Същото важи и за многото стихотворения, които я възпяват:

*O navis, referent in mare te novi
fluctus! O quid agis? Fortiter occupa
portum! Nonne vides ut
nudum remigio latus...*¹⁸

Или пък:

*Плавай, о, Кораб на държавата!
Плавай, о, Съюз силен и велик!
Човечеството с всичките му страхове,
с всички надежди за идните години,
следи, стаило дъх, твоята съдба!*¹⁹

Последните редове от Лонгфелоу са написани собственоръчно от президента Рузвелт и изпратени до Уинстън Чърчил на 20 януари 1941 г., придружени от бележка, гласяща: „Мисля, че този стих се отнася до вашия народ, също както и до нашия“²⁰.

Подобни асоциации изникват в ума ни и когато мислим за кралствата, които вече са изчезнали. Защото държавите не плават вечно. До едно време яздят вълните, а после се преобръщат. Понякога влизат очукани в пристанището, за да бъдат ремонтирани и снабдени с нов такелаж, а друг път са повредени непоправимо и отиват за скрап или потъват на дъното, превръщайки се в дом за риби и раковини.

В тази връзка изниква друга поредица от образи, при която историкът се превръща в търсач на съкровища, събирач на отломки по плажа, гмуркач в дълбините, претърсващ морското дъно, за да възстанови изгубеното. Именно това е ролята на настоящата книга. Тя върви по дирите на изгубените в океана на времето държави и приканва читателя, макар и само на хартия, да гледа с възторг как гордите галеони изправят паднали мачти, вдигат котви, изпъват платна и поемат отново по своя курс през вълните.

Норман Дейвис
Питърхаус и Сейнт Антънис, април 2011 г.